

Prof. univ. dr. Marieta Safta

Universitatea „Titu Maiorescu”, Facultatea de Drept

Drept constituțional și instituții politice

**Vol. I. Teoria generală a dreptului
constituțional. Drepturi și libertăți**

Ediția a 8-a, revizuită

Editura
Hamangiu
2023

CUPRINS

TITLUL I. TEORIA DREPTULUI CONSTITUȚIONAL	1
Capitolul I. Noțiuni generale despre drept	1
<i>Secțiunea 1. Conceptul de „drept”</i>	1
<i>Secțiunea a 2-a. Originea și dimensiunea istorică a dreptului. Drept, religie, morală</i>	3
<i>Secțiunea a 3-a. Factorii de configurare a dreptului</i>	7
<i>Secțiunea a 4-a. Tipologia dreptului</i>	8
§1. Mari sisteme de drept	8
1.1. Familia juridică de tradiție romanică	9
1.2. Familia de drept anglo-saxon	10
1.3. Dreptul religios și sistemele dualiste	13
§2. Dreptul Uniunii Europene	13
<i>Secțiunea a 5-a. Dreptul și statul</i>	17
§1. Noțiunea de „stat”	17
§2. Elementele Statului	19
§3. Puterea de stat	20
3.1. Caracterile puterii de stat	20
3.2. Separația puterilor în stat	21
Capitolul al II-lea. Sistemul dreptului: normele juridice, instituțiile juridice și ramurile de drept. Dreptul constituțional ca ramură a dreptului public	24
<i>Secțiunea 1. Normele juridice</i>	24
§1. Definiția normelor juridice	24
§2. Elementele de structură ale normei juridice	25
2.1. Structura internă	25
2.2. Structura externă sau tehnico-legislativă	26
<i>Secțiunea a 2-a. Instituțiile juridice și ramurile de drept</i>	26
§1. Instituțiile juridice	26
§2. Ramurile de drept	26
§3. Diviziunea dreptului în drept public și drept privat	27
<i>Secțiunea a 3-a. Dreptul constituțional ca ramură a dreptului public</i>	29
§1. Definiția dreptului constituțional	29
§2. Obiectul dreptului constituțional	29
§3. Specificul normelor de drept constituțional	30

§4. Locul dreptului constituțional în cadrul sistemului dreptului _____	31
§5. Evoluții ale dreptului constituțional _____	31
Capitolul al III-lea. Raporturile juridice de drept constituțional și izvoarele dreptului constituțional _____	34
<i>Secțiunea 1. Raporturile juridice de drept constituțional _____</i>	<i>34</i>
§1. Noțiune și specific _____	34
§2. Subiectele raporturilor juridice de drept constituțional _____	35
§3. Conținutul și obiectul raporturilor juridice de drept constituțional _____	38
<i>Secțiunea a 2-a. Izvoarele dreptului constituțional _____</i>	<i>38</i>
§1. Noțiuni generale _____	38
§2. Actul normativ _____	40
2.1. Caracterizare generală _____	40
2.2. Legea _____	40
2.3. Decretul-lege _____	44
2.4. Hotărârile Parlamentului _____	45
2.5. Ordonanțele guvernamentale _____	46
2.6. Decretul _____	49
§3. Actele normative internaționale: izvoare ale dreptului constituțional român _____	50
3.1. Aspecte comune _____	50
3.2. Norma constituțională – cadru _____	50
3.3. Tratatul internațional în materia drepturilor omului _____	52
3.4. Actele Uniunii Europene _____	53
§4. Obiceiul (cutuma) _____	64
§5. Jurisprudența _____	64
5.1. Considerații generale _____	64
5.2. Hotărârile pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție, în soluționarea recursurilor în interesul legii _____	69
5.3. Jurisprudența Curții Constituționale ca izvor de drept _____	72
TITLUL II. TEORIA CONSTITUȚIEI _____	74
Capitolul I. Constituție și constituționalism. Supremația Constituției _____	74
<i>Secțiunea 1. Noțiuni generale despre Constituție _____</i>	<i>74</i>
§1. Apariția Constituției _____	74

§2. Tipuri de constituții _____	76
§3. Conținutul normativ al Constituției _____	80
§4. Definiția și caracterele juridice ale Constituției _____	81
§5. Funcțiile Constituției _____	82
§6. Conceptul de constituționalism _____	83
<i>Secțiunea a 2-a. Supremația Constituției</i> _____	84
§1. Noțiunea de supremație a Constituției _____	84
§2. Consecințe și garanții ale supremației Constituției _____	85
§3. Europenizarea Constituției _____	86
Capitolul al II-lea. Adoptarea, modificarea, suspendarea și abrogarea Constituției _____	90
<i>Secțiunea 1. Adoptarea Constituției</i> _____	90
§1. Considerații introductive _____	90
§2. Inițiativa constituțională _____	90
§3. Procedura de adoptare a Constituției _____	91
<i>Secțiunea a 2-a. Revizuirea Constituției</i> _____	93
§1. Caracterizare generală. Constituții rigide sau flexibile _____	93
§2. Reglementarea procedurii de revizuire a Constituției României din 1991 _____	99
2.1. Inițiativa de revizuire a Constituției _____	99
2.2. Adoptarea și aprobarea legii de revizuire _____	100
2.3. Dispoziții ale Constituției declarate nerevizuibile. Limitele revizuirii _____	101
2.4. Rolul Curții Constituționale în procesul de revizuire a Constituției _____	101
<i>Secțiunea a 3-a. Suspendarea și abrogarea Constituției</i> _____	102
<i>Secțiunea a 4-a. Aplicarea directă a Constituției</i> _____	102
Capitolul al III-lea. Controlul constituționalității legilor _____	106
<i>Secțiunea 1. Noțiunea de control de constituționalitate. Fundamentare științifică</i> _____	106
<i>Secțiunea a 2-a. Apariția controlului constituționalității legilor</i> _____	107
<i>Secțiunea a 3-a. Modele de control de constituționalitate</i> _____	111
§1. Aspecte generale _____	111
§2. Modelul american _____	112
§3. Modelul european _____	114
§4. Alte modele sau forme atenuate de control de constituționalitate _____	115
§5. Evoluții ale controlului de constituționalitate _____	118

<i>Secțiunea a 4-a. Clasificări ale controlului de constituționalitate în cadrul modelelor examinate</i>	121
<i>Secțiunea a 5-a. Controlul constituționalității legilor în România</i>	122
§1. Istoric	122
§2. Controlul de constituționalitate potrivit Constituției din 1991, revizuită în anul 2003. Scurtă prezentare	132
2.1. Autoritatea competentă	132
2.2. Atribuțiile Curții Constituționale	133
2.3. Actele Curții Constituționale și efectele acestora	135
2.3.1. Categoriile de acte	135
2.3.2. Efectul <i>erga omnes</i> al deciziilor Curții Constituționale	135
2.3.3. Neretroactivitatea deciziilor Curții Constituționale	137
2.3.4. Tipuri de decizii	148
<i>Secțiunea a 6-a. Funcțiile controlului de constituționalitate</i>	152
<i>Secțiunea a 7-a. Constituționalizarea dreptului</i>	154
Capitolul al IV-lea. Dezvoltarea constituțională a României	156
<i>Secțiunea 1. Perioada anterioară Constituției din 1991</i>	156
§1. Considerații generale	156
§2. Constituțiile române și acte cu valoare constituțională	157
2.1. Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris	157
2.2. Constituția de la 1866	158
2.3. Constituția din 1923	160
2.4. Constituția din 1938	162
2.5. Perioada 1940-1947	164
2.6. Constituția din 1948	166
2.7. Constituția din 1952	168
2.8. Constituția din 1965	169
2.9. Perioada 1989-1991	171
<i>Secțiunea a 2-a. Constituția din 1991, revizuită în anul 2003</i>	172
§1. Aspecte generale	172
§2. Adoptarea Constituției din 1991	173
§3. Revizuirea Constituției în anul 2003	177
§4. Alte inițiative de revizuire a Constituției României	182

TITLUL III. STATUTUL CONSTITUȚIONAL AL OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI	205
Capitolul I. Cetățenia	205
<i>Secțiunea 1. Definiție și natură juridică</i>	205
§1. Noțiunea de cetățenie	205
§2. Natura juridică a cetățeniei	206
<i>Secțiunea a 2-a. Regimul juridic al cetățeniei române</i>	206
§1. Sediul materiei	206
§2. Principiile cetățeniei române	207
§3. Dobândirea cetățeniei române	209
3.1. Modurile de dobândire a cetățeniei române	209
3.2. Dobândirea cetățeniei române prin naștere	209
3.3. Dobândirea cetățeniei române prin adopție	210
3.4. Dobândirea (acordarea) cetățeniei române la cerere	210
3.5. Redobândirea cetățeniei române	212
3.6. Cetățenia de onoare	213
3.7. Procedura de acordare/redobândire a cetățeniei române	213
§4. Pierderea cetățeniei române	217
4.1. Modurile de pierdere a cetățeniei române	217
4.2. Retragera cetățeniei române	217
4.3. Aprobarea renunțării la cetățenia română	217
4.4. Alte cazuri de pierdere a cetățeniei române	218
4.5. Procedura aprobării renunțării la cetățenia română	219
4.6. Procedura retragerii cetățeniei române	219
§5. Dovada cetățeniei	220
§6. Străinii și apatrizii	221
<i>Secțiunea a 3-a. Reglementarea juridică a cetățeniei europene</i>	221
Capitolul al II-lea. Drepturi și libertăți fundamentale.	
Caracterizare generală și dispoziții comune în materie	223
<i>Secțiunea 1. Scurt istoric</i>	223
<i>Secțiunea a 2-a. Noțiunea și natura juridică a drepturilor și libertăților fundamentale</i>	226
<i>Secțiunea a 3-a. Pluralismul legal în materia drepturilor și libertăților fundamentale</i>	227
§1. Precizări terminologice. Tendințe actuale	227
§2. Sistemul european de protecție a drepturilor fundamentale	229

§3. Sistemul constituțional român de protecție a drepturilor fundamentale. Scurt istoric _____	239
<i>Secțiunea a 4-a. Clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale</i> _____	240
<i>Secțiunea a 5-a. Principii privitoare la drepturile și libertățile fundamentale</i> _____	242
§1. Aspecte generale _____	242
§2. Universalitatea _____	245
2.1. Reglementare _____	245
2.2. Conținut _____	245
§3. Neretroactivitatea legii _____	246
3.1. Reglementare _____	246
3.2. Conținut _____	247
3.3. Legea interpretativă produce efecte numai pentru viitor; ea nu poate avea caracter retroactiv _____	250
§4. Egalitatea în drepturi _____	251
4.1. Reglementare _____	251
4.2. Conținut _____	252
4.3. Ocuparea funcțiilor și demnităților publice _____	254
§5. Accesul liber la justiție _____	255
5.1. Reglementare _____	255
5.2. Conținut _____	257
§6. Caracterul de excepție al restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți _____	265
6.1. Reglementare _____	265
6.2. Conținut _____	266
§7. Demnitatea _____	271
7.1. Reglementare _____	271
7.2. Conținut _____	272
§8. Principiul securității juridice _____	274
8.1. Reglementare _____	274
8.2. Conținut _____	275
<i>Secțiunea a 6-a. Norme de principiu referitoare la protecția juridică a cetățenilor români în străinătate, a cetățenilor străini și apatrizilor în România, extrădare și expulzare</i> _____	291
§1. Protecția cetățenilor români în străinătate și obligațiile lor _____	291
1.1. Reglementare _____	291
1.2. Conținut _____	291
§2. Cetățenii străini și apatrizii se bucură în România de protecție juridică _____	291
2.1. Reglementare _____	291

2.2. Conținut	292
§3. Regulile referitoare la extrădarea sau expulzarea din România	293
3.1. Reglementare	293
3.2. Conținut	293
Capitolul al III-lea. Inviolabilități	296
<i>Secțiunea 1. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică</i>	296
§1. Reglementare	296
§2. Conținut	297
<i>Secțiunea a 2-a. Libertatea individuală</i>	308
§1. Reglementare	308
§2. Conținut	310
<i>Secțiunea a 3-a. Dreptul la apărare</i>	313
§1. Reglementare	313
§2. Conținut	313
<i>Secțiunea a 4-a. Dreptul la liberă circulație</i>	314
§1. Reglementare	314
§2. Conținut	315
<i>Secțiunea a 5-a. Dreptul la viață intimă, familială și privată</i>	316
§1. Reglementare	316
§2. Conținut	317
<i>Secțiunea a 6-a. Inviolabilitatea domiciliului</i>	319
§1. Reglementare	319
§2. Conținut	320
Capitolul al IV-lea. Drepturile și libertățile sociale, economice și culturale	322
<i>Secțiunea 1. Dreptul la învățătură</i>	322
§1. Reglementare	322
§2. Conținut	323
<i>Secțiunea a 2-a. Accesul la cultură</i>	324
§1. Reglementare	324
§2. Conținut	324
<i>Secțiunea a 3-a. Dreptul la ocrotirea sănătății</i>	326
§1. Reglementare	326
§2. Conținut	326
<i>Secțiunea a 4-a. Dreptul la un mediu sănătos</i>	328
§1. Reglementare	328
§2. Conținut	328

<i>Secțiunea a 5-a. Dreptul la muncă, protecția socială a muncii și interzicerea muncii forțate</i>	330
§1. Reglementare	330
§2. Conținut	331
<i>Secțiunea a 6-a. Dreptul la grevă</i>	334
§1. Reglementare	334
§2. Conținut	334
<i>Secțiunea a 7-a. Dreptul de proprietate privată și dreptul la moștenire</i>	336
§1. Reglementare	336
§2. Conținut	337
<i>Secțiunea a 8-a. Libertatea economică</i>	344
§1. Reglementare	344
§2. Conținut	345
<i>Secțiunea a 9-a. Dreptul la un nivel de trai decent</i>	345
§1. Reglementare	345
§2. Conținut	346
<i>Secțiunea a 10-a. Dreptul la căsătorie</i>	351
§1. Reglementare	351
§2. Conținut	351
<i>Secțiunea a 11-a. Protecția copiilor și a tinerilor</i>	352
§1. Reglementare	352
§2. Conținut	353
<i>Secțiunea a 12-a. Protecția persoanelor cu handicap</i>	355
§1. Reglementare	355
§2. Conținut	356

Capitolul al V-lea. Drepturile și libertățile social-politice, drepturile exclusiv politice și drepturile garanții	358
<i>Secțiunea 1. Drepturile și libertățile social-politice</i>	358
§1. Secretul corespondenței	358
1.1. Reglementare	358
1.2. Conținut	358
§2. Libertatea conștiinței	361
2.1. Reglementare	361
2.2. Conținut	362
§3. Libertatea de exprimare	365
3.1. Reglementare	365
3.2. Conținut	367
§4. Dreptul la informație	368
4.1. Reglementare	368
4.2. Conținut	369

§5. Libertatea întrunirilor _____	371
5.1. Reglementare _____	371
5.2. Conținut _____	371
§6. Dreptul de asociere _____	372
6.1. Reglementare _____	372
6.2. Conținut _____	373
<i>Secțiunea a 2-a. Drepturile exclusiv politice</i> _____	375
§1. Dreptul de vot _____	375
1.1. Reglementare _____	375
1.2. Conținut _____	375
§2. Dreptul de a fi ales _____	378
2.1. Reglementare _____	378
2.2. Conținut _____	379
§3. Dreptul de a fi ales în Parlamentul European _____	380
3.1. Reglementare _____	380
3.2. Conținut _____	380
<i>Secțiunea a 3-a. Drepturile garanții</i> _____	381
§1. Dreptul de petiționare _____	381
1.1. Reglementare _____	381
1.2. Conținut _____	381
§2. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică _____	382
2.1. Reglementare _____	382
2.2. Conținut _____	383
Capitolul al VI-lea. Îndatoririle fundamentale ale cetățenilor _____	385
<i>Secțiunea 1. Noțiune și reglementare</i> _____	385
<i>Secțiunea a 2-a. Scurtă caracterizare a îndatoririlor fundamentale consacrate în Constituția României</i> _____	386
§1. Respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor țării _____	386
§2. Îndatorirea de fidelitate față de țară _____	386
§3. Îndatorirea de apărare a țării _____	387
§4. Îndatorirea de a contribui, prin impozite și taxe, la cheltuielile publice _____	388
§5. Îndatorirea de exercitare cu bună-credință a drepturilor și libertăților și de respectare a drepturilor și libertăților celorlalți _____	388
Capitolul al VII-lea. Garanții de ordin instituțional pentru realizarea drepturilor fundamentale _____	390
<i>Secțiunea 1. Avocatul Poporului</i> _____	390
§1. Scurtă prezentare a instituției _____	390

§2. Reglementarea instituției Avocatului Poporului în România _____	391
2.1. Numire și statut _____	391
2.2. Atribuții _____	392
2.3. Funcționare. Soluționarea petițiilor _____	396
2.4. Accesul direct la justiția constituțională ca modalitate de realizare a rolului constituțional al Avocatului Poporului _____	399
<i>Secțiunea a 2-a. Instanțele judecătorești, instanțele de jurisdicție constituțională și instanțele internaționale</i> _	401
§1. Considerații generale _____	401
§2. Dialogul între instanțele de jurisdicție constituțională _	403
§3. Dialogul instanțelor naționale cu Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a Uniunii Europene _____	406
3.1. Curtea Europeană a Drepturilor Omului _____	406
3.2. Curtea de Justiție a Uniunii Europene _____	409
3.3. Concretizări ale dialogului judiciar _____	411
3.4. Concluzii _____	416
BIBLIOGRAFIE _____	419